

RAZUMIJEVANJE STRAHA OD KRIMINALITETA

DALIBOR DOLEŽAL

ERF Sveučilišta u Zagrebu

Primljeno:30.06.2009.

Prihvaćeno:16.09.2009.

pregledni rad

UDK: 343.9

***Sažetak:** Koncept straha od kriminaliteta već je dulje vremena prisutan u kriminološkoj literaturi i predmetom je brojnih istraživanja koja nastoje objasniti ovaj fenomen. No, usprkos rezultatima, još uvijek ostaje nepoznato što točno predstavlja taj pojam. Ova činjenica uvelike otežava rad stručnjaka na polju prevencije kriminaliteta prvenstveno zato jer je teško prevenirati nešto što spada u domenu subjektivne percepcije stvari i u osnovi se temelji na iracionalnom strahu od nepoznatog. Stoga je i cilj ovog rada dati prikaz problematike definiranja ovog koncepta, opis nekoliko modela te prijedlozi za kreiranje preventivnih programa nastanka i ublažavanja posljedica straha od kriminaliteta.*

***Ključne riječi:** strah od kriminaliteta, modeli straha od kriminaliteta, prevencija*

1. UVOD

Unatoč desetljećima istraživanja i debatiranja, znanstvenici i ostali stručnjaci iz područja kriminaliteta još se nisu složili oko definicije pojma „straha od kriminaliteta“. Tijekom godina, ovaj izraz se izjednačavao s različitim emocionalnim stanjima, stavovima ili percepcijama (uključujući i nepovjerenje prema drugima, tjeskobu, strah od nepoznatih ljudi te zabrinutost zbog moralnog propadanja društva). Ferraro i LaGrange (1987:83) su primjerice definirali strah kao „negativnu emocionalnu reakciju prouzrokovanu kriminalitetom ili simbolima koji se vežu uz njega“. Ali, takva definicija teško da može razlučiti strah od kriminaliteta od primjerice tuge, ljutnje ili očajja koji također mogu biti posljedica kriminaliteta ili simbolike koja prati kriminalitet.

Cjelokupni problem oko konkretnog značenja straha vezanog uz kriminalitet čini se kako proistječe oko temeljnih razlika između percepcije, kognicije ili emocije. Prema Warru (2000:453), strah nije percepcija okruženja, već reakcija na promatrano okruženje. Iako strah može nastati kao rezultat kognitivnog procesuiranja ili evaluacije uočenih događaja (primjerice, kako nas osoba koja nam prilazi želi napasti), sam po sebi nije uvjerenje, stav ili evaluacija. Naprotiv, on je emocija, osjećaj uzorkovan svjesnosti ili očekivanjem opasnosti.

Strah je zapravo vrlo česta pojava koja je prisutna u svakodnevnom životu, primjerice strah od prometa, strah od zatvorenih prostora, strah od zaraze. Ono što razlikuje strah od kriminaliteta i ovdje spomenute strahove je zapravo objekt straha. U kvalitativnom smislu, ne postoje dokazi kako se strah od kriminaliteta značajno razlikuje od ostalih vrsta straha. S obzirom na problematiku definicije straha od kriminaliteta, postoje i poteškoće oko pronalaska konkretnih uzroka njegove pojave. Primjerice, strah od kriminaliteta može se pojaviti kako odgovor na neposrednu opasnost, kada je osoba suočena s naoružanim napadačem ili joj se verbalno prijeti napadom. No, kako su ljudi sposobni predviđati buduće događaje putem različitih simbola, strah od kriminaliteta može se pojaviti u iščekivanju moguće prijetnje ili kao reakcija na događaje iz okruženja (razbijena javna rasvjeta, grafiti po zidovima...). Stoga ni ne čudi činjenica kako, ovisno o istraživanjima, mjerenje straha od kriminaliteta se svodi na mjerenje zabrinutosti oko mogućih loših događaja nego strah od viktimizarnosti (strah da će netko biti žrtvom nekog kaznenog djela).

Jedan od razloga javljanja straha od kriminaliteta jest i mistificiranost kriminaliteta kao pojave). Problem današnjice ne leži u nepostojanju dovoljne količine znanja glede kriminaliteta, već u neuspjehu znanstvenika i stručnjaka koji nisu u stanju

predstaviti razumljive i logične verzije čimbenika kriminaliteta kako pojave (Warr, 2000:483). Prava opasnost stoga leži u procjepu između stanja znanja o kriminalitetu i javnoj informiranosti o svim značajkama ove pojave. Upravo na ovoj konstataciji temelji se i cilj ovog rada – pojašnjavanje koncepta straha od kriminaliteta te prijedlog postupaka za prevenciju njegovog nastanka.

2. PROBLEM DEFINIRANJA STRAHA OD KRIMINALITETA

Iako se mnoge studije u pravilu usredotočuju na sigurnost kako bi operacionalizirale strah (Dietz, 1997), neki autori (Ferraro, 1995; Ferraro i LaGrange, 1987:3) razlikuju strah od kriminaliteta od procijenjenog rizika od nanošenja povrede. Ferraro i LaGrange (1987:83) su primjerice definirali strah kao „negativnu emocionalnu reakciju prouzrokovanu kriminalitetom ili simbolima koji se vežu uz njega“. Ali, takva definicija teško da može razlučiti strah od kriminaliteta od primjerice tuge, ljutnje ili očaja koji također mogu biti posljedica kriminaliteta ili simbolike koja prati kriminalitet. Prema tim autorima, za nastanak osjećaja straha potrebno određeno prepoznavanje neke situacije ili pojave potencijalno opasnom. Pod prepoznavanjem neke situacije potencijalno opasnom Ferraro (1995) podrazumijeva da percipirana situacija sadrži barem potencijalnu opasnost, realnu ili izmišljenu, koja uključuje izlaganje mogućnosti od ozljede ili gubitka. Razlikujući strah od kriminaliteta od procjene rizika, isti autor tvrdi kako strah uključuje emocionalnu te ponekad i psihološku reakciju na procijenjenu opasnost. Također, objašnjava kako je strah u osnovi različito psihološko iskustvo od procjene neke situacije potencijalno rizičnom. Dok rizik za sobom povlači i kognitivnu komponentu, strah je u svojoj osnovi temeljen na emocijama.

S definicijom Ferrara slaže se i Robinson (1998) koji strah definira kao emociju, tj., kao osjećaj koji govori o mogućoj povredi nekoga, bio on realan ili imaginaran. Isti autor definira procjenu rizika kao procjenu vjerojatnosti da će se povreda doista i dogoditi. Ta procjena temelji se na prikupljanju informacija te stimulativnim poticajima u okolini koji ukazuju na moguću povredu. Ali, autor također ističe kako netko tko procjenjuje svoju okolinu nesigurnom, ne znači da u isto vrijeme ima i strah

od kriminaliteta.

Warr (2000:453) razlikuje strah od kriminaliteta i procjenu rizika time što definira strah od kriminaliteta kao “emociju, osjećaj nemira ili strepnje koje uzrokuje svjesnost ili očekivanje opasnosti.” Prema Warru, strah od kriminaliteta uključuje raznolikost emocionalnih stanja, stavova ili percepcija (uključujući nepovjerenje prema drugima, tjeskobu, procjenu rizika od povređivanja, strah od stranaca, zabrinutost zbog pogoršanja stanja u susjedstvu ili pad moralnih vrijednosti u društvu). Nadalje, autor tvrdi kako je strah reakcija na procjenu stanja u okolini, a ne percepcija te iste okoline, smatrajući procjenu rizika od povređivanja uzročno-posljedičnu vezu straha od kriminaliteta. Štoviše, strah nije “uvjerenje, stav ili evaluacija” iako može proizaći iz “kognitivne analize ili evaluacijom uočenih informacija (npr., da zvuk koji se čuje signalizira opasnost)” (Warr, 2000:454). Warr objašnjava kako emocionalno stanje straha može biti, ali nije uvijek, povezano s psihološkim promjenama kao što su “pojačani rad srca, ubrzano disanje, znojenje te galvanska reakcija kože na podražaj”.

Rountreeova (1998) pak zauzima drukčiji pristup ovoj problematici. Umjesto razlikovanja straha od kriminaliteta i procjene rizika, ona definira strah od kriminaliteta kao kombinaciju kognitivnog (percepcija rizika) i emocionalnog (bojati se). Autorica operacionalizira strah kao zabrinutost da će se biti viktimiziran, što je značajno drugačije gledište od nekih drugih autora (Maxfield, 1984a, Skogan, 1987, prema Silverman i Della-Giustina, 2001:944) koji su opisali strah od kriminaliteta kao “osjećaj nesigurnosti u određenom okruženju ili zabrinutost zbog mogućnosti bivanja žrtvom kriminaliteta”.

Maxfield (1984a, prema Silverman i Della-Giustina, 2001:944) pravi razliku između osobne procjene opasnosti u odnosu na pojedinca te opće zabrinutosti oko kriminaliteta kao problema. Nadalje, opisuje strah od kriminaliteta kao osjećaj ugroženosti koji producira kriminalitet, gdje je ugroženost zapravo spona između zabrinutosti i osobne procjene ugroženosti. Strah od kriminaliteta prema ovom autoru objedinjava uvjerenje da je viktimizacija moguća ili vjerojatna, uz što dolazi i osjećaj tjeskobe oko posljedica. Također, za njega strah predstavlja emocionalni i fizički odgovor na prijetnju.

Cordner (1986:223, prema Silverman i Della-Giustina, 2001:945) definira strah od kriminaliteta kao "emocionalni i ponašajni fenomen", no ne ide dalje u elaboriranje ove tvrdnje.

Vidljivo je iz navedenih definicija kako ne postoji slaganje oko toga što je to strah od kriminaliteta. Problem je utoliko veći što zbog nedostatka usuglašene definicije nije moguće znanstveno mjeriti ovu pojavu. Većina autora razlikuje strah od kriminaliteta i procjenu rizika od povrjeđivanja. Ove dvojbe su razumljive ako se u obzir uzme da se psihološko stanje straha treba odvojeno promatrati od bilo kakve prave prijetnje ili opasnosti. Strah se očituje u mnogo oblika: zabrinutost, tjeskoba, nervoza, napetost, fobija itd. (Tolle, 2001). U svojoj osnovi, svi ovi strahovi su od nečega što će se *možda* dogoditi, a ne od nečega što se trenutno događa.

Opravnani (objektivni) «strah» od kriminaliteta ili procjena rizika - pitanje je oko kojeg se većina istraživača i autora koji istražuju temu nikako ne mogu složiti. Ova rasprava ide sve do Furstenbergovog (1971) rada koji predlaže razlikovanje straha od kriminaliteta i «zabrinutosti» oko kriminaliteta. Ova zabrinutost odnosi se na evaluaciju ozbiljnosti problema kriminaliteta u susjedstvu ili zemlji te se najčešće istražuje pitanjem o označavanju najozbiljnijeg problema, označavanjem najozbiljnijeg problema iz popisa ponuđenih suvremenih problema ili evaluacijom problema kriminaliteta na skali procjene. Furstenbergovi podaci su kako obje reakcije (strah i zabrinutost) variraju neovisno jedna o drugoj: ispitanici koji su bili zabrinuti oko problema kriminaliteta nisu nužno bili u strahu od moguće viktimizacije.

Furstenbergov rad iznosi još jedan problem vezan uz strah od kriminaliteta. Postavlja se pitanje, što točno mjerimo – «strah» ili «percepciju straha» (odnosno zabrinutost). Problem je utoliko veći što je strah dosta subjektivna kategorija i u velikom broju uključuje i određene emocije te je stoga opravdano pitanje kako razlikovati objektivni strah od subjektivnog. Ili, ako uzmemo u obzir i emotivnu komponentu straha koju su neki autori naveli u svojim definicijama, kako mjeriti emocije?

Ferraro i LaGrange (1987:72) razradili su ovaj problem tako što su u Furstenbergovu diobu unijeli

pojam «procjena rizika». Prema ovim autorima, mjerenje straha od kriminaliteta može se svesti na tri opća koncepta straha od kriminaliteta, koji upućuju na (1) **procjenu**, (2) **vrijednosti** ili (3) **emocije**. Ispitivanja koja se odnose na procjenu ispituju kognitivne evaluacije, tj., procjene vjerojatnosti postajanja žrtvom kriminaliteta. Drugi koncept odnosi se na ispitivanja vrijednosti u smislu ispitivanja stupnja zabrinutosti ili tolerancije na kriminalitet. Temeljna namjera ovakve podjele jest pokušaj da se napravi razlika između straha s jedne strane te rizika i vrijednosti s druge. U svom radu, Ferraro i LaGrange (1987) dali su kritiku istraživanjima straha od kriminaliteta koja je manje-više upućena na nekonzistentnost između konceptualne i operativne definicije straha od kriminaliteta. To je u osnovi i točno jer, ukoliko se strah od kriminaliteta konceptualno svede na emocionalnu reakciju koja proističe iz kriminaliteta ili naznaka koje upućuju na moguću pojavu kriminalnih djela, mnogi istraživači u tom slučaju zapravo mjere procjene, vrijednosti ili mješavinu oba koncepta.

Vidljivo je dakle da, tradicionalno, mnogi autori i istraživači prilikom istraživanja straha od kriminaliteta, mjerenja svode na kognitivnu i/ili afektivnu komponentu tog straha. No, neki autori (Skogan, 1987; Greve, 1998) upotrebljavaju tzv. „ponašajne komponente“ koje ukazuju na mogućnost postojanja straha od kriminaliteta. U svojim istraživanjima zamolili su ispitanike da opišu radnje koje su napravili kako bi spriječili moguću viktimizaciju ili koje u napravili kao reakcija na prijašnju viktimizaciju. Autori koji zagovaraju dodavanje ovih komponenti ističu kako je podatak o tome što ljudi čine mnogo bolji od podatka o tome što ljudi kažu za njihovu razinu straha. No i u ovom slučaju se može postaviti pitanje jesu li izazvana ponašanja posljedica ili indikator straha.

Promatrajući dosadašnja istraživanja može se reći kako se strah od kriminaliteta u većini slučajeva odnosi na emocionalnu reakciju uzrokovanu kriminalitetom općenito ili simbolima koji ga identificiraju (ili mu se pridodaju). Kao takav, razlikuje se od rizika (tj., procjene rizika), zabrinutosti (vrijednosti) ili konkretnih djela (ponašanja). No, nedavna istraživanja opisuju emocije kao afektivna stanja karakterizirana reakcijama koja uključuju fiziološki, ponašajno-ekspresivni i subjektivni

aspekt (Gabriel i Greve, 2003). Stanje «straha od kriminaliteta» se prema tom shvaćanju promatra kao multidimenzionalno. Tako se «strah od kriminaliteta» sastoji od:

- a) individualne kognitivne percepcije o mogućem ugrožavanju
- b) pratećem afektivnom doživljaju
- c) odgovarajućem motivu tj., podstrijeku na djelovanje

Biti u strahu (što je u ovom slučaju afektivni aspekt straha) tako ukazuje kako je situacija opažena kao opasna i samim time motivira na promjenu ponašanja. Upravo zbog toga javlja se potreba za kreiranjem instrumenata za mjerenje straha od kriminaliteta koji bi obuhvatio ove tri komponente i to način da se postave pitanja poput „Koliko često se osoba osjeća uplašeno, brine ili razmišlja o problemu kriminaliteta“ te „Koliko često se osoba ponaša «bojažljivo»“.

Velika zamjerka mjerenju straha od kriminaliteta može ići u smjeru nenavodenja konkretnih kriminalnih djela kojih se ispitanici boje. Ispitivanje straha od kriminaliteta često se odnosi na takozvani «ulični kriminalitet» (krađa, napad...). No, bitna je razlika u vrsti straha jer nije isti strah od mogućeg silovanja od recimo straha od krađe novčanika ili javnog ismijavanja. Također, u strah od kriminaliteta ulazi i strah od npr., provale u stan, kuću, prevare i sl. Stoga, opravdano je reći da je strah od kriminaliteta konstrukcija koja uključuje različite vrste strahova (materijalnog gubitka, fizičke ili emocionalne boli). Na taj način se mogu saznati konkretni podaci za konkretna kaznena djela (i prekršaje) što je korisnije, a i uporabljivije za planiranje konkretnih preventivnih mjera.

Cijela rasprava o problemima mjerenja straha od kriminaliteta ukazuje kako je za stvaranje primjerene operativne definicije straha od kriminaliteta neophodno uzeti u obzir više detalja, no prije svega potrebno je točno razjasniti dva najvažnija koncepta – koncept straha i koncept kriminaliteta. Već je ranije navedeno koji sve problemi postoje kada je u pitanju jasno i precizno mjerenje straha od kriminaliteta, počevši od jasne definicije. Kako postoji više različitih koncepta, sukladno tomu postoji i veliki broj instrumenata za mjerenje straha od kriminaliteta, ali svi ti instrumenti mjere samo

neke, određene, aspekte koncepta straha od kriminaliteta. To je i razumljivo, obzirom da ne postoji jedinstvena definicija koncepta «straha od kriminaliteta» koji je uvelike pod utjecajem emocija (strah kao takav jedna je od temeljnih ljudskih emocija, stoga je razumljivo da se jačina i oblik straha individualno razlikuju), ali i pod utjecajem drugih okolnosti (poput djela dana, prilika u susjedstvu, izvještaja u medijima, itd.).

3. MODELI STRAHA OD KRIMINALITETA

Brojna teorijska razmatranja bavila su se problemom identifikacije modela straha od kriminaliteta. Usprkos problemima oko definiranja samog koncepta kriminaliteta, ova razmatranja mogu se razvrstati u dvije šire kategorije (Travis, Cortney i Noelle, 2008:206). Prva kategorija objedinjava teorije koje se usredotočuju na čimbenike koji djeluju *podupiruće* na razvijanje straha (povećana izloženost kriminalnim djelima, neuredan i nesiguran okoliš). Druga kategorija objedinjava teorije koje promatraju koncept straha od kriminaliteta kroz čimbenike koji *sprječavaju* ili *manjuju* mogućnost pojave straha (socijalna povezanost, kohezija susjedstva, povezanost unutar lokalne zajednice). Objedinjavajući dostignuća na području istraživanja koncepta straha od kriminaliteta te imajući u vidu gore navedene kategorije, u literaturi se mogu prepoznati četiri modela koja objašnjavaju koncept straha od kriminaliteta: model socijalne kontrole, model ranjivosti, model viktimiziranosti te ekološki model.

3.1. Model socijalne kontrole.

Najširim se može smatrati **model socijalne kontrole** koji pretpostavlja kako je socijalna kontrola ili bolje rečeno, njezin nedostatak, veći izvor straha od objektivnog rizika od viktimizacije. Ovaj model temelji se na radovima Shawa i McKaya (1942, prema Travis, Cortney i Noelle, 2008:208). Sukladno gore spomenutim kategorijama, ovaj model spada u prvu kategoriju teorija. Temeljna pretpostavka ovog modela jest kako su susjedska neuljudnost, razjedinjenost te postojanje kriminaliteta na tom području manifestacije socijalnog nereda koje djeluju uznemirujuće na stanovnike

tog područja nego izloženost bilo kojem kriminalnom djelu. Fizički znakovi propadanja (loše fasade, zapuštenost parkova i pločnika, razbacano smeće na ulici...) koji su prisutni u susjedstvu nagovještavaju manjak brige i odsutnost neformalne socijalne kontrole koja u konačnici vodi ka lošoj percepciji susjedstva od strane njegovih stanovnika. Neki autori (Burby i Rohe, 1989, LaGrange i sur, 1992, prema Travis, Cortney i Noelle, 2008:208) podijelili su susjedsku neuljudnost na dvije konceptualne kategorije – socijalnu i fizičku. Socijalna kategorija odnosi se na ponašanja kao što su prisustvo prosjaka i luralica na cesti, pasa luralica, maloljetnika bez nadzora, bandi te javnog opijanja. Fizička kategorija odnosi se na napuštene automobile, tragove uništenja vlasništva, prisustvo smeća na ulicama, prazne i uništene kuće. Stanovnici u čijem se okruženju nalaze ovakvi znakovi odsustva neformalne socijalne kontrole imaju veću vjerojatnost ispoljavanja više razine straha od kriminaliteta nego drugi (Skogan i Maksfield, 1981).

3.2. Model ranjivosti

Model ranjivosti pretpostavlja fizičke i socijalne karakteristike pojedinca koje pridonose strahu od kriminaliteta. Neke osobe smatraju sebe fizički ranjivima te pod određenim uvjetima nesposobnima obraniti napad na sebe ili svoju imovinu. Drugi pak sebe smatraju socijalno ranjivima i strahuju da će biti izloženi viktimizaciji kojoj se neće moći oduprijeti. Socijalna ranjivost pretpostavlja povećanu izloženost viktimizaciji kako rezultat niza čimbenika. Na primjer, življenje u ekonomski depriviranom susjedstvu s visokom stopom kriminaliteta često predstavlja povećani potencijal za viktimizaciju. Također, osobe kojima nedostaju sredstva kojima bi povećali svoju sigurnost i sigurnost svog doma mogu imati povećanu socijalnu ranjivost. Čimbenik koji utječe na povećanu socijalnu ranjivost jest i nedostatak sredstava i političke angažiranosti na razini lokalne zajednice koji pomažu pojedincima da se nose s provocirajućim situacijama koje kod njih stvaraju osjećaj tjeskobe (individualni ili institucionalizirani rasizam primjerice) (Travis, Cortney i Noelle, 2008).

Kao teoretski koncept, model ranjivosti odnosi se na interakciju sljedeća tri čimbenika (Tolle, 2001):

- a) vjerojatnost viktimizacije,
- b) ozbiljnost predviđenih posljedica,
- c) osjećaj neimanja kontrole nad prva dva čimbenika.

Slijedom ovoga, osobe koje ocjenjuju svoju izloženost kriminalitetu visokom, nemaju učinkovite mehanizme obrane i zaštite ili mogućnosti za bijegom iz situacija u kojima može doći do njihove viktimizacije te predviđaju mogućnost ostvarenja viktimiziranosti velikom, smatraju se “ranjivom” populacijom. Najčešće populacije koje spadaju u ove kategorije su žene i starije osobe.

Kroz istraživanja varijabla spola se pokazala kao najbolji prediktor za strah od kriminaliteta. Ova povezanost dokazana je kroz mnoga istraživanja (Clemente i Kleiman, 1977, Garofalo, 1979, Toseland, 1982, prema Tolle, 2001; Skogan i Maxfield, 1981; Ferraro i LaGrange, 1987; Rountree i Land, 1996; Borooah i Carcach, 1997; Lane i Meeker, 2000) s rezultatima kako osobe ženskog spola imaju viši stupanj straha nego osobe muškog spola, a prema istraživanjima (Fattah i Sacco, 1989) osobe ženskog spola, uz starije osobe, imaju manju mogućnost biti viktimiziranima. Ova činjenica bila je predmetom mnogih istraživanja (Flowers, 1989, Block, 1993, Mayhew i Van Dijk, 1997), a ovakav zaključak neki autori (npr., Smith i Torstensson, 1997; Hale, 1996) nazivaju “paradoks straha od kriminaliteta”. S obzirom da su podaci uzeti u obzir prilikom istraživanja straha od kriminaliteta najčešće preuzeti iz službenih državnih statistika, najveći prigovor im se upućuje na to da se u obzir nije uzela i izloženost riziku od viktimizacije. Sacco (1990, prema Travis, Cortney i Noelle, 2008:208) je ponudio dva objašnjenja za postojanje ovog paradoksa što se tiče percepcije straha od kriminaliteta kod žena. Kao prvo, autor ističe kako brojni istraživači iznose činjenicu kako su službeni podaci o kriminalitetu ne obuhvaćaju potpuni opseg kriminaliteta na štetu osoba ženskog spola (npr., silovanje i obiteljsko nasilje su velikim dijelom neprijavljeni). Stoga se „skriveno“ nasilje često ne uzima u obzir prilikom utvrđivanja racionalnosti straha od kriminaliteta kod žena. Drugo objašnjenje pretpostavlja razliku između straha od kriminaliteta te prijavljenog rizika od viktimizacije. Dok žene doživljavaju nižu stopu kriminaliteta koji obuhvaća širi spektar kaznenih djela iz domene

nasilnih kaznenih djela, one su istovremeno disproporcionalne žrtve seksualnog nasilja. Iskazivanje povećanog straha od kriminaliteta kod žena može, dakle, biti zbog percepcije povećanog rizika osobne ranjivosti povezanog sa seksualnom prirodom prijetnji kojima su bile izložene ili smatraju kako će im biti izložene.

Cohen i Felson (1979) smatraju kako službene podatke treba uskladiti u korist osoba ženskog spola s obzirom na njihov drugačiji stil življenja i "dnevni aktivnosti" od osoba muškog spola. Drugi autori (Stanko, 1995) smatraju kako su osobe ženskog spola više izložene riziku od kriminaliteta zbog fizičkih i socioloških razloga, gdje su sociološki razlozi rezultat života u spolno raslojenom društvu gdje su i uloge u društvu podređene toj činjenici. Osobe ženskog spola u takvom su društvu izložene pasivnosti u djelovanju i reakciji društva na takvu podčinjenost. Iz ovih rezultata izvodi se zaključak kako žene izražavaju veći strah od kriminaliteta zbog straha od silovanja, što je i opravdano jer je to najčešći oblik viktimizacije nad ženama (Warr, 2000). Prema Ferraru (1995), ukoliko se strah od silovanja stavi pod kontrolu, strah od ostalih oblika kriminaliteta ne razlikuje se od osoba muškog spola.

Drugi čimbenik značajan za ovaj model jest čimbenik dobi. Opći zaključak koji se izvodi iz istraživanja na ovu temu jest da je strah od kriminaliteta veći kod starijih osoba (Rountree i Land, 1996; Lane i Meeker, 2000). Slično kao i kod spola, ova i slična istraživanja da je strah koji izražavaju osobe starije dobi obratno je povezan s njihovim objektivnim rizikom od viktimizacije. Neka istraživanja to povezuju s osjećajem bespomoćnosti ili ranjivosti (Eve i Eve, 1984) kako bi objasnila ovaj paradoks i to naročito s osjećajem fizičke bespomoćnosti; druga pak objašnjavaju kako je strah od kriminaliteta najčešće glavni izvor ove konfuzije (Ferraro i LaGrange, 1987). Argumetni za ovakav stav kod osoba starije životne dobi može se promatrati kroz njihovu „diferencijalnu osjetljivost na rizik“ koja smatra kako slične razine rizika ne prouzrokuju nužno slične razine straha (Warr, 1984:695, prema Travis, Cortney i Noelle, 2008). Fattah i Sacco (1989). Prevedeno, rizici koji vrijede za neke druge skupine, ne znači nužno kako vrijede i za osobe starije dobi.

3.3. Model viktimiziranosti

Model viktimiziranosti temelji se na principu kako je strah od kriminaliteta uzrokovan vlastitim "susretom" s kriminalitetom ili na informacijama koje ljudi čuju o kriminalnim aktivnostima bilo preko razgovora s drugim ljudima ili preko medija (Hale, 1996; Ditton i Farrall, 2000). Unutar ove perspektive utjecaj direktne i indirektne viktimizacije te uporaba medija kao mogućeg generatora glavne su varijable kojima se posvećuje pažnja.

Na individualnoj razini, empirijska istraživanja koja podupiru povezanost između osobne ili direktne viktimiziranosti i straha od kriminaliteta nisu istovjetna. Neki autori koji podupiru ovu tezu (Covington i Taylor, 1991; Will i McGrath, 1995; Scott, 2003) našli su da je ova povezanost dosta jaka, dok neki drugi (Lee, 1982; Giles-Sims, 1984) nalaze da je ta povezanost nepostojeća ili pak slaba. Ovaj nedostatak dosljednosti moguć je iz više razloga: postojanje više izvora informacija koji uključuju i metodološke slabosti u prijašnjim istraživanjima o povezanosti viktimiziranosti i straha od kriminaliteta (LaGrange, Ferraro i Supancic, 1992) koje nisu uključile ostale varijable ili je uzorak bio premali (Garofalo, 1979). S teoretskog gledišta, neki autori (Hale, 1996) tvrde kako je utjecaj prijašnje viktimiziranosti posredovan njihovim uvjerenjima ili uporabom tehnika suočavanja sa stresom.

Često se događa kako u istraživanjima podaci pokazuju da postoji jača povezanost između straha od kriminaliteta i indirektne viktimiziranosti nego od straha od kriminaliteta i direktne viktimiziranosti. Jedna od razloga za ovakvu povezanost je i verbalan raširenost iskustava indirektne viktimizacije (Covington i Taylor, 1991) što pridonosi da statistička mjerenja imaju više uspjeha u otkrivanju značajnih povezanosti. U teoriji, činjenica kako netko nije bio žrtva kriminalnog djela, a ima priliku čuti o tome, uključuje zamišljanje samog sebe u takvoj situaciji (Hale, 1996) te ponekad uključuje i uporabu tehnika kojom se osoba uspoređuje (ponekad i poistovjećuje) s pravom žrtvom što za rezultat ima pojačani osjećaj osobne ranjivosti.

Warr (1990) u svom radu posebnu pozornost unutar konteksta indirektne viktimiziranosti spominje i nove stvari koje ljudi primjećuju oko sebe ili u svom susjedstvu, a koje prije nisu bile tamo. Radi se pone-

kad o banalnim stvarima kao što su grafiti na zidovima. Ili recimo grupa mladića koji čekaju autobus. Što je čudno u tome što grupa mladića čeka autobus na autobusnoj stanici? Ništa. No, ukoliko se putem medija ili nekih drugih oblika komunikacija, čak i pričama susjeda, dobije informacija o «bandi mladića» koja odnedavno hara susjedstvom, ta ista grupa mladih ljudi poprima sasvim novi kontekst. Čak i činjenica da se možda radi o dobro poznatim osobama iz kvarta ne pomaže jer je kontekst sveden na «grupu mladića» - što sada baca novo svjetlo na grupe mladih ljudi koji su iz bilo kojeg razloga na ulici.

Mediji imaju veliku ulogu u kreiranju slike o kriminalitetu, prvenstveno novine, radio a najviše televizija. Napisi u medijima o kriminalitetu često se usredotočuju na najozbiljnija i senzacionalna kriminalna djela koji mogu rezultirati pojavom «vala kriminaliteta» (http://www.crimereduction.gov.uk/learningzone/comm_strat/cr3.htm). Stoga je prihvatljiva činjenica kako izvještavanje medija o kriminalnim djelima može utjecati na jačanje straha od kriminaliteta (<http://www.crimeandsociety.org.uk/articles/nacrospeech.html>), osobito ako su ti napisi o događanjima unutar uže lokalne zajednice, gdje je žrtva sasvim slučajno izabrana i gdje je djelo počinjeno na osobito ružan način (Liska i Baccaglini, 1990). Graborsky (1995:2, prema Lupton i Tulloch, 1999) pak tvrdi kako često slušanje izvještaja o kriminalitetu dovodi do toga da pojedinci precjenjuju vjerojatnost vlastite viktimizacije. Ovakav pristup posebno su podržavali tzv. «kultivacijski» teoretičari koji su tvrdili kako mediji, a najviše televizija, imaju najzaslužniju ulogu u kreiranju krive slike o kriminalitetu. Od 70-ih godina prošlog stoljeća pa sve do danas, ovi teoretičari su napisali brojna djela koja govore kako mediji nastoje predstaviti svijet kao predominantno necivilizirano, nasilno i prijeteće mjesto, a ne kao sigurno i uređeno. Što se više ljudi izlažu ovakvim prikazima situacije kriminaliteta, sve više prihvaćaju takvu sliku svijeta kao vlastitu, bez obzira na stvarno stanje.

3.4. Ekološki model

Ekološki model straha od kriminaliteta ukazuje, unatoč nekim odstupanjima, na dovoljno dokaza koji sugeriraju kako je strah od kriminaliteta povezan s mjestom boravka, gdje oni koji žive u urbanim područjima izjavljuju veći stupanj straha nego

osobe koje žive u ruralnim sredinama (Box, Hale i Andrews, 1988; Scott, 2003). Također, osobe koje žive unutar gradova češće izjavljuju veći stupanj straha nego osobe koje žive u perifernim dijelovima (Baumer, 1985). Jedno od mogućih objašnjenja ove pojave jest da je strah od kriminaliteta racionalni odgovor na veći rizik od viktimizacije zbog većeg postotka kriminaliteta u urbanim sredinama nego u ruralnim (Borooah i Carcach, 1997). Nadalje, argument koji ide u prilog ovom modelu jest i važnost rasnog sastava (Wilcox, Queensberry i Jones, 2003) pri čemu se izjednačavaju strah od kriminaliteta i strah od stranaca. Neki autori (Wilcox, Queensberry i Jones, 2003) dodaju kako je strah od stranaca posljedica demografske heterogenosti, «socijalne klime», dinamike rasta i razvoja grada čime strah od kriminaliteta postaje strah od urbanosti. Kako se gradovi ubrzano razvijaju i postaju «višekulturni», javlja se zabrinutost od prevladavanja drugih kultura (tj., drugih nacionalnosti i vjera) od one tradicionalne (domicilne) što producira još jednu vrstu straha – strah od budućnosti.

Kao dodatak ovim varijablama povezanih s urbanizmom, neki istraživači su istaknuli utjecaj fizičkog izgleda okoliša na stvaranje straha od kriminaliteta. Oslanjajući se na utjecaj Čikaške škole, Newman (1978:3-4) je predložio svoj koncept «obrambenog prostora» kojeg definira kao «spektar mehanizama, realnih i simboličnih prepreka, strogo definiranih područja utjecaja te poboljšanih mogućnosti nadzora, koji zajedno stavljaju okoliš pod kontrolu njegovih žitelja». Glavna ideja ovog koncepta jest kako bi trebalo arhitektonski dizajn usmjeriti prema dijeljenju velikih javnih prostora na male, bolja kontrolirana područja pri čemu bi se istovremeno trebalo građane ohrabriti da i sami učestvuju u nadzoru tih područja. Povećavanjem dometa vidljivosti i mogućnošću pojačanog nadzora, koncept «obrambenog prostora» veže se uz koncept situacijske ranjivosti.

Ekološki koncept straha od kriminaliteta nastojali su empirijski istražiti mnogi autori. Tako su Taylor i suradnici (1984) dobili rezultate prema kojima fizički izgled okoliša utječe na smanjenje straha od kriminaliteta direktno i indirektno – kroz osjećaj odgovornosti za i osjećaj identificiranja sa susjedstvom. Balkin i Houlden (1983) dobili su rezultate koji govore kako se stupanj nadzora može

kod povećanog straha od kriminaliteta smanjiti zapošljavanjem osoba čija je djelatnost vezana uz rad na ulici, osobito onda ako te osobe nose uniforme, rade na javnim mjestima ili su na neki način «povezani» s lokalitetom. Kao dodatak utjecaju fizičkog izgleda okoliša na strah od kriminaliteta, osjećaj okruženosti stvarnim ili simboličnim prijetnjama može također utjecati na stvaranje ove vrste straha. Takvi simboli uključuju bučne susjede, glasnne zabave, napuštene kuće i olupine od automobila na ulici, smeće na ulicama...i kao takvi se često se nazivaju «urbanim smetnjama» (Mooney, 1999), ili «razbijenim prozorima (Kelling i Cooles, 1997), mada su se svi usuglasili oko termina «neuljudnost». LaGrange, Ferraro i Supancic (1992:312) definirali su ovaj termin kao „kršenje standarda zajednice koji upućuje na «pucanje» konvencionalno prihvaćenih normi u vrijednosti“.

Još jedna opcija unutar modela «neuljudnosti» interesantna je za promatranje, a ta je percepcija dinamike zajednice od strane njenih stanovnika kao mogućeg koncepta. Prema ovom konceptu, strah od kriminaliteta i zabrinutost zajednice međusobno su čvrsto povezani (Conklin, 1971). Empirijski podaci sugeriraju kako je strah od kriminaliteta povezan sa socijalnom integracijom, zadovoljstvom susjedstvom, socijalnom povezanošću članova zajednice i osjećajem usamljenosti. Problem ovog koncepta leži u teškoći definiranja uzročnosti: je li strah od kriminaliteta posljedica gubitka socijalne solidarnosti i slabljenja socijalnih veza ili je strah od kriminaliteta jedno od mogućih objašnjenja za ove promjene?

Mala varijanta u konceptu zabrinutosti zajednice jest teza o subkulturalnoj raznolikosti koja smatra kako je strah od kriminaliteta rezultat života u blizini ljudi različitog kulturološkog ili rasnog podrijetla. Često su običaji i ponašanja takvih ljudi teški za interpretirati što vodi u osjećaj nesigurnosti i u konačnici razvijanju straha. Empirijski su ove činjenice poduprte radovima Liske i suradnika (1982) koji su utvrdili kako rasni sastav gradova utječe na stvaranje straha od kriminaliteta i kod bjelačke i kod ne-bjelačke rase. Također, Covington i Taylor, (1991) utvrdili su kako su subkulturne razlike između ljudi koji žive u istom susjedstvu jedan od razloga stvaranja straha od kriminaliteta te da je taj strah bio veći u područjima gdje je živjelo rasno mješovito stanovništvo nego u područjima

gdje živi pretežito jedna rasa. Skogan (1995) je dobio podatak kako je strah od kriminaliteta među bijelom rasom značajno povezan s blizinom stanovanja drugih rasa i predrasudama.

Unutar ekološke perspektive individualna razina straha prikazana je kao rezultat kontekstualnih sadržaja. Istraživači poput Warra (1982) na određeni su način „psihologizirali“ ovu perspektivu objašnjavajući kako kontekstualne varijable ispoljavaju svoj utjecaj indirektno putem individualnih percepcija. U tom smislu, ponekad se dobiju rezultati kako je strah od kriminaliteta u korelaciji više s percepcijom visokog kriminaliteta nego sa službenim podacima o stopi kriminaliteta. Van der Wurff i suradnici (1989:145) su, vodeći se konceptom «obrambenog prostora» definirali koncept «kriminaliziranog prostora» kao «prostora u kojem se sama situacija od strane mogućih žrtvi percipira kao idealna za kriminalne aktivnosti». Ovaj koncept dio je socio-psihološkog modela koji uključuje percepcije u mjeri u kojoj pojedinac (1) vidi sebe kao «metu», (2) pridodaje kriminalne namjere drugim pojedincima ili određenim grupama i (3) osjeća pouzdanost i sigurnost u zadržavanju vlastite kontrole u slučaju prijetnje ili napada. Ovo istraživanje jedno je od prvih istraživanja straha od kriminaliteta s područja psihologije koje je istaknulo važnost uloge u načinu na koji doživljavamo sebe, druge i svijet u kojem živimo u smislu nastanka straha od kriminaliteta.

Iako se konceptu «neuljudnosti» često spočitava činjenica da se dosta temelji na subjektivnim percepcijama, neki istraživači (Covington i Taylor, 1991) stvorili su objektivne procjene «neuljudnih» događaja na način da su osposobljene promatrače zamolili da dodaju osobne procjene tih istih događaja. Time su nastojali vanjskim čimbenikom neovisnog promatrača objektivizirati predmet istraživanja, no koliko je taj potez objektivan i nepristran, o tome bi se dalo raspraviti.

4. ZAKLJUČAK

Kako je već opisano u radu, koncept straha od kriminaliteta predmet je studija kriminologa već dvadesetak godina. Kroz te studije, iskristaliziralo se nekoliko zajedničkih pitanja oko kojih se vodi najveća rasprava oko koncepta straha od kriminaliteta.

Prvo pitanje jest pitanje samog koncepta straha. Naime, neki autori (Ferraro, 1995; Ferraro i LaGrange, 1987:3) razlikuju strah od kriminaliteta i procjenu rizika od nanošenja povrede. Procjena rizika jest stvar osobne procjene koja je podložna raznim drugim čimbenicima kao što su dob, spol, mjesto stanovanja, čak i izgled susjedstva. Na osobnu procjenu straha utječe čak i raspoloženje što uvelike utječe na realnu ocjenu opasnosti od viktimizacije.

Drugo pitanje jest pitanje operativne definicije straha od kriminaliteta. Već je navedeno kako ne postoji univerzalna definicija oko koje se slaže većina istraživača ovog koncepta. Najveći problem leži u tome što se definicije razlikuju u tome koliko istraživač pridaje važnost emocionalnom dijelu koncepta, a koliko kognitivnom. Sukladno tome, nastajali su razni mjerni instrumenti koji su probali izmjeriti strah od kriminaliteta ovisno o inklinaciji istraživača emocijama ili kogniciji. Naravno, niti rezultati ovih istraživanja se ne mogu uzeti kao reprezentativni s obzirom na to da se prvenstveno odnose na ispitivanje samo jednog dijela koncepta straha od kriminaliteta.

Treće pitanje odnosi se na razlikovanje straha od kriminaliteta od zabrinutosti oko kriminaliteta. Ukoliko promatramo ovo pitanje kroz model viktimiziranosti onda postoji sasvim jasna činjenica kako će osobe koje su bile žrtvom nekog kriminalnog djela iskazivati veći strah od kriminaliteta (možemo ovdje reći – strah od ponovne viktimiziranosti) nego one osobe koje to nisu bile. No, zabrinutost zbog kriminaliteta je nešto što je općenitije od samog straha. Globalno gledajući, svi smo manje ili više zabrinuti zbog porasta kriminaliteta, kako u zemlji gdje živimo, tako i u svijetu. Ali, zabrinutost ima daleko manje utjecaja na ponašanje pojedinca od straha. Stoga se ovo pitanje može pojednostaviti na način da ga se svede na mnogo kraću verziju «**Tko se boji čega?**». Bitna značajka kod straha od kriminaliteta zapravo je *osjećaj* da će se nešto loše desiti. Ovo pitanje se zbog toga nadovezuje na drugo pitanje o procjeni situacije kao potencijalno opasne. U procjenu bilo koje situacije opasnom utječe niz čimbenika koji su itekako individualni i stoga se ne mogu (ili mogu u određenoj mjeri) svesti na neke zajedničke svim osobama. No svedeno ostaje pitanje kako razdvojiti subjektivnu kompo-

nentu straha od objektivnog koja je čini se glavni kamen spoticanja glede konstruiranja jedinstvene operativne definicije straha od kriminaliteta.

Navedena pitanja su samo neka od brojnih koja se postavljaju u konceptu straha od kriminaliteta. Problematika je time veća što je i sam koncept postavljen na nestabilnim temeljima jer se vrti oko subjektivne percepcije situacije u kojoj se pojedinac nalazi, što predstavlja nepremostivu prepreku u kreiranju univerzalnog mjernog instrumenta koji bi pobliže ispitao karakteristike ovog problema. Kako stvari stoje, nema naznaka oko usuglašavanja jedinstvene definicije što je to «strah od kriminaliteta», koji sve čimbenici (objektivni i subjektivni) utječu na njegovo jačanje ili slabljenje, koji dijelovi populacije su najugroženiji... Za sada se čini kako je najbolja opcija ispitivanje točno određene situacije (npr., *Je li vas strah hodati po noći po vlastitom susjedstvu?*), no, zbog subjektivnosti u pristupu temi samih ispitanika, gotovo da je ne moguće donijeti čvrst znanstveni dokaz na temelju kojeg se može makar početi stvarati zajednički koncept straha od kriminaliteta.

Zanimljiv je prijedlog Luptona i Tullocha (1999:508) o razlikovanju straha od kriminaliteta od zabrinutosti oko kriminaliteta. Možda bi bilo bolje to predstaviti kao poziciju racionalnog protiv iracionalnog. Strah kao takav može biti i iracionalnog karaktera, što znači kako nema objektivnog razloga za njegov nastanak ili produljenje. Prema ovoj postavci, ljudi bi se trebali ravnati prema vjerojatnostima o mogućnosti da će biti žrtvom kriminalnog djela (što je pod utjecajem državnih statistika o kriminalitetu, medija itd.) te u najvećem slučaju, reaguju iracionalno upravo oni koji bi se, prema nekim objektivnim karakteristikama, trebali najmanje bojati. Postavlja se pitanje – odlučuju li državne statistike o kriminalitetu tko se treba više ili manje bojati? I naravno, koliko je taj strah opravdan sa subjektivnog stajališta pojedinca. „Zdrava“ zabrinutost poželjan je oblik ponašanja u smislu nečinjenja nekih djela i radnji ili nedovođenja u stanja koja mogu dovesti do viktimizacije. Također, zabrinutost je i nužna jer kroz ispitivanja o zabrinutosti oko kriminaliteta, nadležne institucije koje se bave ovom problematikom imaju informacije u kojoj mjeri i za koju vrstu kriminaliteta je zajednica posebno zabrinuta.

Iz svega navedenog, vidljivo je kako je koncept straha od kriminaliteta vrlo složen i zahtijeva uključenost svih segmenata društva u njegovom uspješnom uklanjanju. Kako su kriminal i nesigurnost u gradovima goruće pitanje, svakodnevna briga, ali i predmet istraživanja i rasprave čitavoga niza društvenih i državnih tijela i službi (Novoselović, 2006:908), potrebno je da sva istraživanja na temu ove problematike budu svrsishodna i rezultiraju dobro osmišljenim programima prevencije straha od kriminaliteta. S obzirom na to kako u svakoj lokalnoj zajednici postoje specifični problemi vezani uz kriminalitet i strah od kriminaliteta, potrebno je osmisliti programe koji su usmjereni na konkretne probleme određene zajednice što povećava uspješnost programa, ali i funkcioniranje same lokalne zajednice. Stoga autor ovog rada predlaže određene korake za prevenciju straha od kriminaliteta na razini lokalne zajednice koji se temelje na dosadašnjim znanstvenim i stručnim dostignućima iz područja problematike straha od kriminaliteta:

1. Dogovor s lokalnom zajednicom

Najlakši način je putem organiziranja javnih tribina ili fokus grupa na kojima bi se:

- Utvrdio socio-demografski sastav lokalne zajednice (dob, spol, etničke manjine...)
- Utvrdila razina straha od kriminaliteta te imaju li pripadnici određene grupacije najviše razine straha
- Utvrdilo koje vrste kriminaliteta najviše zabrinjavaju članove zajednice
- Utvrdilo je li postojeći strah od kriminaliteta vezan uz određeno mjesto i vrijeme

2. Osnivanje Radne skupine unutar lokalne zajednice

Konkretna radna skupina trebala bi, osim zainteresiranih članova lokalne zajednice, imati predstavnike policije, lokalne uprave, zdravstva, školstva i svih ostalih javnih tijela koja djeluju unutar te lokalne zajednice.

3. Uspostaviti strategije odgovora na vidljive izvore straha od kriminaliteta

Ove strategije važne su jer razvijaju povjerenje članova lokalne zajednice u institucije zadužene za osiguravanje normalnog funkcioniranja unutar lokal-

ne zajednice. Primjerice, pojačane policijske ophodnje na mjestima koje su članovi zajednice identificirali kao potencijalno opasne, rušenje napuštenih i dotrajalih kuća, uređivanje okoliša, postavljanje javne rasvjete na mjesta na kojima ih nema, izgradnja novih objekata koji nedostaju ili ih je premalo (škole, vrtići, bolnice, policijske postaje, knjižnice...).

4. Provesti istraživanje kako bi se identificirali socijalni ili ekološki čimbenici koji služe kao podloga identificiranim uzrocima straha od kriminaliteta.

Ova istraživanja mogu uključiti daljnja istraživanja i djelovanja na temelju već dobivenih informacija od članova lokalne zajednice. Također, moguće je i zapošljavanje dodatnog broja stručnjaka koji bi se povezali sa skupinama koje doprinose razvoju straha od kriminaliteta. Od izrazitog je značaja i suradnja s policijom u rješavanju već prepoznatih problema (npr., kriminalitet vezan uz droge koji dovodi do povećanog imovinskog kriminaliteta ili druga vrsta kriminaliteta) kako bi se u startu pokušao riješiti broj potencijalnih izvora straha od kriminaliteta.

5. Uspostaviti program prevencije straha od kriminaliteta s jasnim i konkretnim ciljevima proizašlim iz rezultata istraživanja

Rezultati istraživanja trebaju biti objavljeni i prezentirani svim članovima lokalne zajednice. Na temelju tih rezultata, u suradnji s lokalnom zajednicom, trebalo bi osmisliti, postaviti i provesti konkretan program prevencije straha od kriminaliteta s jasno naznačenim ciljevima te ulogama i zadacima svih članova lokalne zajednice, pojedinaca i institucija.

6. Odabrati koji će pojedinci i institucije lokalne zajednice biti nositelji programa s jasno definiranim načinom rada unutar samog programa

Ovisno o mogućnostima lokalne zajednice, sredstvima kojima raspolaže te broju zainteresiranih članova za sudjelovanje u programu, za uspješan program prevencije straha od kriminaliteta potreban je timski rad, jasna hijerarhija odgovornosti te transparentnost djelovanja. Osim što postoje osobe

koje su direktno odgovorne za cjelokupno vođenje i uspjeh programa, također postoje i osobe koje su odgovorne za određene sastavnice lokalne zajednice i njihovo ispunjavanje zadanih zadataka. Na taj način, smanjuje se mogućnost rada istog posla od strane više ljudi ili institucija što može dovesti do nepotrebnih zastoja u radu cjelokupnog programa. Također, cjelokupni program s popisom odgovornih ljudi, kako za cijeli program tako i za pojedine komponente, trebaju biti dostupni svim članovima lokalne zajednice. Informacije o gdje i kako kontaktirati osobe zadužene za provođenje i uspjeh programa također trebaju biti vidljive kako bi članovi lokalne zajednice mogli pravovremeno ukazati na probleme ili nepravilnosti u provođenju programa.

7. Staviti osmišljeni program na pokusni rok trajanja

Ovisno o ciljevima programa, za potpuni uspjeh će trebati proći određeno vrijeme. No, dobro postavljen program u teoriji ne znači kako će on jednako dobro funkcionirati i u praksi. Stoga je uvijek dobro postaviti probni rok kako bi se utvrdili potencijalni problemi i poteškoće u provedbi programa. Probni rok postavljanja programa trebao bi biti između šest mjeseci i godine dana, s tim da jednom mjesečno sve odgovorne osobe trebaju podnijeti izvještaj o provedbi programa zajedno s poteškoćama na koje su naišli te prijedlozima za njihovo uklanjanje. Sva izvješća bi trebala evaluirati neovisna komisija (sastavljena od osoba ili predstavnika institucija koje su vezane za problematiku, ali nisu dijelom lokalne zajednice ili na

bilo koji drugi način povezane sa sudionicima u programu).

8. Nakon probnog roka, evaluirati program

Na kraju pokusnog roka, neovisna komisija bi trebala, u suradnji sa svim odgovornim osobama zaduženima za uspjeh programa, objaviti iscrpno izvješće o načinu provedbe pojedinih ciljeva programa, kao i cjelokupnom uspjehu programa. Prezentacija ovog izvješća bi se trebala održati na javnoj tribini kako bi se dala prilika članovima lokalne zajednice za dodatna pitanja i komentare na rezultate, ali i sam program. Nadalje, od iznimne je važnosti kako se niti jedan rezultat ne smije proglasiti uspješnim sve dok to ne potvrde i službeni statistički podaci u čiju evaluaciju bi trebali biti uključeni stručnjaci koji rade u ovom području.

9. Nakon evaluacije, nastaviti program ili ponovo preispitati osnovne postavke programa ukoliko se pokaže kako program ne donosi očekivane rezultate

Ukoliko se program pokazao uspješnim, njegova puna implementacija bi trebala biti što brža i sredstva za njegovo provođenje osigurana za sve vrijeme trajanja programa. Ukoliko se pokazalo kako neki dijelovi programa ne funkcioniraju kako je zamišljeno, potrebno je utvrditi što uzrokuje probleme u djelovanju te pronaći i upotrijebiti rješenja koja će ukloniti sve prepreke za neometan rad programa.

5. LITERATURA

- Balkin, S., Houlden, P. (1983): Reducing fear of crime through occupational presence. *Criminal Justice and Behavior*, 10, 1, 13-33.
- Baumer, T.L. (1985): Testing a general model of fear of crime: data from a national sample. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 22, 3, 239-255.
- Block, R.L. (1993): A cross-national comparison of victims of crime: victims surveys of twelve countries. *International Review of Criminology*, 2, 183-207.
- Boroah, V.K., Carcach, C.A. (1997): Crime and fear: evidence from Australia. *British Journal of Criminology*, 37, 4, 635-657.
- Box, S., Hale, C., Andrews, G. (1988): Explaining fear of crime. *British Journal of Criminology*, 28, 3, 340-356.
- Cohen, L.E., Felson, M. (1979): Social Change and crime rate trends. *American Sociological Review*, 44, 4, 588-608.
- Conklin, J. (1971): Dimensions of community response to the crime problem. *Social Problems*, 18, 3, 373-385.
- Covington, J., Taylor, R. B. (1991): Fear of crime in urban residential neighbourhoods: implications of between- and within-neighbourhood sources for current models. *Sociological Quarterly*, 32, 2, 231-249.
- Dietz, Steven A. (1997): Evaluating community policing: quality police service and fear of crime. *Policing: An International Journal of Police Strategy and Management*, 20, 1, 83-100.
- Ditton, J., Farrall, S. (2000): *The fear of crime*. Ashgate, Dartmouth.
- Eve, R. A., Eve, S.B. (1984): The effects of powerlessness, fear of social change, and social integration on fear of crime among the elderly. *Victimology: an International Journal*, 9, 2, 290-295.
- Fattah, E. A., Sacco, V. F. (1989): *Crime and victimization of the elderly*. Springer-Verlag, New York.
- Ferraro, K., LaGrange, R.L. (1987): The Measurement of Fear of Crime. *Sociological Inquiry*, 57, 70-101.
- Ferraro, K.F. (1995): *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*. SUNY Press, New York.
- Flowers, R.B. (1989): *Demographics and criminality*. Greenwood Press, New York.
- Furstenberg, F.F. (1971): Public reaction to crime in the streets. *The American Scholar*, 40, 601-640.
- Gabriel, U., Greve, W. (2003): The psychology of fear of crime: conceptual and methodological perspectives. *British Journal of Criminology*, 43, 3, 600-614.
- Garofalo, J. (1979): Victimization and fear of crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 16, 1, 80-97.
- Giles-Sims, J. (1984): A multivariate analysis of perceived likelihood of victimization and degree of worry about crime among elder people. *Victimology: an International Journal*, 9,2, 222-233
- Greve, W. (1998): Fear of crime among the elderly: foresight, not fright. *International Review of Victimology*, 5, 3-4, 277-309.
- Hale, C. (1996). Fear of crime: A review of the literature. *International Review of Victimology*, 4, 79-150.
<http://www.crimeandsociety.org.uk/articles/nacrospeech.html> - pristupljeno dana 13.06.2009.
- http://www.crimereduction.gov.uk/learningzone/comm_strat/cr3.htm - pristupljeno dana 13.06.2009.
- <http://www.thefreedictionary.com/fear> - pristupljeno dana 13.06.2009.
- Kelling, G.L., Coles, C.M. (1997): *Fixing broken windows: restoring order and reducing crime in our communities*. Touchstone, New York.
- LaGrange, R.L., Ferraro, K.F., Supancic, M. (1992): Perceived risk and fear of crime: role of social and physical incivilities. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 29, 3, 311-334.

- Lane, J., Meeker, J.W. (2000): Subcultural diversity and the fear of crime: role of social and physical incivilities. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 29, 3, 311-334.
- Lee, G.R. (1982): Residential location and fear of crime among the elderly. *Rural Sociology*, 47, 4, 655-669.
- Liska, A.E., Baccaglini, W. (1990): Feeling safe by comparison: crime in the newspapers. *Social Problems*, 37, 3, 360-374.
- Liska, A.E., Lawrence, J.J., Sanchiro, A. (1982): Fear of crime as a social fact. *Social Forces*, 60, 3, 760-770.
- Lupton, D., Tulloch, J. (1999): Theorizing fear of crime: beyond the rational/irrational opposition. *British Journal of Sociology*, 50, 3, 507-523.
- Mayhew, P., Van Dijk, J.J.M. (1997): Criminal victimisation in eleven industrialised countries: key findings from the 1996 International Crime Victims Survey. Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC.
- Mooney, G. (1999): Urban "disorders". (u) Pile. S., Brook, C. i Mooney, G. (ur.): *Unruly cities?* 7-102, Routledge, London.
- Newman, O. (1978): *Defensible space: crime prevention through urban design*. McMillan, New York.
- Novoselović, A. (2006): Javna sigurnost i kriminalitet u lokalnoj zajednici. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13, 2, 907-914.
- Robinson, M.B. (1998): High aesthetics/low incivilities: criminal victimization and perceptions of risk in a downtown environment. *Journal of Security Administration*, 21, 2, 19-32.
- Rountree, P.W. (1998): A reexamination of the crime-fear linkage. *The Journal of Research in Crime and Delinquency*, 35, 341-372.
- Rountree, P.W., Land, K.C. (1996): Burglary victimization, perceptions of crime risk, and routine activities. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 33, 3, 147-179.
- Sacco, V. F. (1990): Gender, fear, and victimization: A preliminary application of power-control theory. *Sociological Spectrum*, 1, 485-506.
- Scott, H. (2003): Stranger danger: explaining women's fear of crime. *Western Criminology Review*, 4, 3, 203-214.
- Scott, H. (2003): Stranger danger: explaining women's fear of crime. *Western Criminology Review*, 4, 3, 203-214. Dostupno na <http://wcr.sonoma.edu/>
- Silverman, Eli B., Della-Giustina, Jo-Ann (2001): Urban policing and the fear of crime. *Urban Studies*, 38, 5-6, 941-957
- Skogan, W.G. (1987): The impact of victimization on fear. *Crime and Delinquency*, 33, 1, 135-154.
- Skogan, W.G. (1995): Crime and the racial fears of white Americans. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 539, 59-71.
- Skogan, W.G., Maxfield, M.G. (1981): *Coping with Crime: Individual and Neighborhood Reactions*. Beverly Hills, CA: SagePublications.
- Smith, W.R., Torstensson, M. (1997): Gender differences in risk perception and neutralizing fear of crime: toward resolving paradoxes. *British Journal of Criminology*, 37, 4, 608-634.
- Stanko E.A. (1995): Women, crime, fear. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 539, 46-58.
- Taylor, R.B, Gottfredson, S.D., Brower, S. (1984): Block crime and fear: defensible space, local social ties, and territorial functioning. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 21, 4, 303-331.
- Tolle, E. (2001): *Origin of Fear*. www.healthy.net
- Travis, W.F., Cortney, A.F., Noelle, E.F. (2008): *A Multilevel Analysis of the Vulnerability, Disorder, and Social*

- Integration Models of Fear of Crime. *Social Justice Research*, 21, 204–227.
- Van der Wurf, A., van Staalduinen, L., Stringer, P. (1989). Fear of crime in residential environments: testing a social psychological model. *Journal of Social Psychology*, 129, 2, 141-160.
- Warr, M. (1990): Dangerous Situations: Social Context and Fear of Victimization. *Social Forces*, 68, 3, 891:907
- Warr, M. (2000): Fear of crime in the United States: avenue for research and policy. (u) Duffe, D. (ur.): *Measurement and Analysis of Crime and Justice*, 451-489. Washington DC: National Institute of Justice.
- Wilcox, P. Queensberry, N., Jones, S. (2003): The built environment and community crime risk interpretation. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 40, 3, 322-345.
- Will, J.A., McGrath, J.H. (1995): Crime, neighborhood perceptions, and the underclass: the relationship between fear of crime and class position. *Journal of Criminal Justice*, 23, 2, 163-176.
- Winkell, F.W. (1998): Fear of crime and criminal victimization: testing a theory of psychological incapacitation of the “stressor” based on downward comparison processes. *British Journal of Criminology*, 38, 3, 473-484.
- Woldoff, Rachel A. (2006): Emphasizing fear of crime in models of neighborhood social disorganization. *Crime Prevention and Community Safety*, 8, 228-247.

UNDERSTANDING FEAR OF CRIME

Abstract: *Fear of crime as a concept has been present in criminological literature for quite some time. Numerous researches have been undertaken in order to explain this phenomenon, but still, it remains unclear what exactly represents this concept. Because of this, the expert working in the field of crime prevention have been having difficulties in creating successful preventive programs of fear of crime. Therefore, it is the aim of this paper to present theoretical issues regarding the concept of fear of crime, as well as the overview of some theoretical models and, in the end, some propositions for implementations of successful preventive programs.*

Keywords: *fear of crime, models of fear of crime, prevention*